

## ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК

DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2026-93-13>

УДК 658:331

**Воробей Р.Є.**

докторант,

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9823-665X>

**Vorobei Ruslan**

Private Higher Education Institution 'European University'

### ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

### TRENDS IN CAPITAL FORMATION IN AGRICULTURAL ENTERPRISES IN UKRAINE

*У статті досліджено тенденції формування капіталу в аграрних підприємствах України в умовах підвищеної економічної нестабільності та зростання фінансових ризиків. Обґрунтовано, що специфіка аграрного виробництва зумовлює особливі вимоги до обсягів і структури фінансових ресурсів. Встановлено загальну тенденцію зростання сукупного капіталу підприємств, що супроводжувалася випереджальним збільшенням власних джерел фінансування. Показано, що основним чинником зростання власного капіталу стало накопичення нерозподіленого прибутку, тоді як залучення позикових ресурсів мало обмежений характер. Обґрунтовано, що орієнтація аграрних підприємств на внутрішні джерела фінансування сприяє підвищенню фінансової стійкості, однак водночас звужує інвестиційні можливості в умовах потреби оновлення матеріально-технічної бази.*

**Ключові слова:** капітал, капіталізація, фінансові ресурси, фінансова стійкість, аграрні підприємства.

*The article examines trends in capital formation in Ukrainian agricultural enterprises amid growing economic instability, increasing financial risks, and transformation of the external environment. The relevance of the study is determined by the need to ensure the financial stability of agricultural enterprises during periods of war and post-war challenges, when limited access to external resources and rising capital costs significantly affect the ability to restore production capacity. The purpose of the article is to identify and assess key trends in capital formation in Ukrainian agricultural enterprises based on an analysis of the structure and dynamics of financing sources, taking into account the current conditions of the economy. The methodological basis of the study consists of methods of analysis and synthesis, comparative and structural analysis, as well as statistical methods of processing financial information. The empirical basis was provided by official data from the State Statistics Service of Ukraine for 2019–2023, which made it possible to assess changes in the structure of agricultural enterprises' liabilities and the dynamics of their capital components. The study found that during the period under review, there was a steady trend toward growth in the total capital of agricultural enterprises, accompanied by an increase in the role of their own sources of financing. The outpacing growth of equity capital compared to borrowed resources indicates that enterprises are focusing on internal financial mechanisms in conditions of limited access to external financing and increased credit risks. Retained earnings remain a key element of equity capital, reflecting the desire of agricultural enterprises to accumulate financial results to support current operations and partially compensate for investment constraints. At the same time, it has been established that moderate growth in reserve and additional capital limits the ability to form financial buffers necessary to neutralize external shocks. The structure of liabilities indicates restrained attraction of long-term resources and an increase in the role of current liabilities, which increases the dependence of the financial stability of agricultural enterprises on the results of operating activities. The results of the study allow us to conclude that, in the current conditions, equity capital plays a decisive role in ensuring the financial stability of Ukrainian agricultural enterprises, but the existing model of capital formation needs further improvement in order to combine financial autonomy with the ability to attract long-term investment resources in the process of post-war economic recovery.*

**Keywords:** capital, capitalization, financial resources, financial stability, agricultural enterprises.

**Постановка проблеми.** Стабільність функціонування аграрних підприємств України безпосередньо залежить від здатності формувати та відтворювати капітал в умовах високої невизначеності та зростаючих ризиків. Особливості аграрного виробництва, зокрема, значна ресурсоемність, сезонність та тривалі виробничі цикли, обумовлюють підвищені вимоги до обсягів і структури фінансових ресурсів, що використовуються в господарській діяльності [5]. За таких умов капітал виступає не лише фінансовою основою виробництва, а й ключовим чинником забезпечення безперервності діяльності аграрних підприємств.

Сучасні трансформації економічного середовища актуалізують необхідність переосмислення підходів до формування капіталу в аграрних підприємствах. Обмежений доступ до традиційних джерел фінансування, зростання вартості залучених ресурсів і підвищення фінансових ризиків змінюють роль окремих складових капіталу та впливають на фінансову стійкість суб'єктів аграрного бізнесу. У цих умовах особливої ваги набуває аналіз тенденцій зміни джерел формування капіталу та їхнього впливу на здатність підприємств підтримувати виробничий потенціал.

Дослідження структури капіталу аграрних підприємств дозволяє виявити глибинні фінансові процеси, які не завжди є очевидними на рівні виробничих показників. Саме пасив балансу відображає реальні механізми фінансування діяльності, співвідношення власних і залучених ресурсів та ступінь фінансової залежності підприємств [12]. Аналіз динаміки цих показників створює основу для оцінки змін у фінансовій поведінці аграрних підприємств та визначення довгострокових тенденцій їх розвитку. У цьому контексті дослідження тенденцій формування капіталу в аграрних підприємствах України є науково обґрунтованим і практично значущим.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання формування капіталу аграрних підприємств посідає важливе місце у вітчизняних наукових дослідженнях, оскільки саме структура фінансових ресурсів визначає їх здатність підтримувати виробничі цикли та адаптуватися до нестабільних умов господарювання. У працях українських науковців, зокрема Н. Беренди [1], Р. Волощука [12], Ю. Гайбури [2], Р. Грешка [3], О. Гудзь [4], Н. Давиденко [6], Н. Ковальчук [9], Ю. Кульбач [8], Г. Поліщук [12], П. Стецюка [4], В. Харабари [3] та інших, розглядаються теоретичні засади формування капіталу, його структурні характеристики, а також вплив джерел фінансування на фінансову стійкість і інвестиційну активність суб'єктів господарювання. У цих дослідженнях капітал трактується як ключовий фінансовий ресурс, що визначає можливості розвитку

підприємств та їх адаптацію до змін економічного середовища.

Окрему увагу в наукових публікаціях приділено питанням оптимізації структури капіталу, співвідношенню власних і залучених коштів, а також оцінюванню ефективності використання фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності [1, 3]. Запропоновані авторами підходи формують методологічне підґрунтя для аналізу капіталу на рівні підприємства та дозволяють оцінювати вплив фінансових рішень на результати діяльності [12].

Водночас сучасні умови функціонування економіки України зумовили появу нових викликів у сфері управління фінансовими ресурсами підприємств, що суттєво трансформують традиційні підходи до формування капіталу [2, 9]. Підвищення фінансових ризиків, обмеженість доступу до зовнішнього фінансування та зростання вартості залучених ресурсів актуалізують потребу у пошуку альтернативних і економічно обґрунтованих джерел капіталу. Це, своєю чергою, посилює значення аналітичного забезпечення процесу управління фінансовими ресурсами та вимагає переосмислення співвідношення між власними і позиковими складовими капіталу.

**Метою статті** є виявлення та узагальнення тенденцій щодо формування капіталу в аграрних підприємствах України на основі аналізу динаміки і структури джерел фінансування у 2019–2023 рр. в умовах зростаючої економічної нестабільності.

**Виклад основного матеріалу.** Формування капіталу аграрних підприємств в Україні відбувається в умовах суттєвого посилення економічної нестабільності, що зумовлює зміну структури фінансових ресурсів, механізмів їх залучення та використання. Поеднання довготривалих виробничих циклів, високої ресурсоемності та зростання зовнішніх ризиків актуалізує необхідність аналізу джерел капіталу як ключової передумови забезпечення фінансової стійкості аграрних підприємств [7].

Ще до початку повномасштабної війни аграрні підприємства України функціонували в умовах накопичених структурних дисбалансів, пов'язаних із фізичним зношенням основних засобів, обмеженим доступом до сучасних матеріально-технічних ресурсів, підвищеною залежністю від імпортних складових та посиленням кліматичних ризиків. Пандемія COVID-19 додатково ускладнила фінансові умови діяльності, посиливши тиск на ліквідність і інвестиційні можливості підприємств.

Військові дії суттєво поглибили наявні проблеми та сформували нові обмеження для відтворення капіталу аграрних підприємств [9]. Руйнування виробничої й логістичної інфраструктури, мінування значних площ земель, дефіцит пального та добрив, а також порушення традиційних експортних каналів

привели до зниження обсягів виробництва і погіршення фінансових результатів. Втрата доступу до морських портів, через які раніше здійснювалася основна частка експорту зерна, різко звузила можливості валютних надходжень і ускладнила формування внутрішніх фінансових ресурсів.

За таких умов аграрні підприємства змушені адаптувати структуру капіталу, посилюючи роль внутрішніх джерел фінансування та переглядаючи підходи до залучення позикових коштів. Висока ресурсоемісність виробництва та значна тривалість обороту капіталу обумовлюють підвищені вимоги до стабільності фінансових потоків, що особливо актуально в період воєнної та післявоєнної трансформації економіки.

Оцінка тенденцій формування капіталу аграрних підприємств базується на аналізі їх фінансової звітності, зокрема структури пасивів балансу, яка відображає співвідношення власних і залучених джерел фінансування. Динаміка таких показників дає змогу виявити напрями змін у фінансовій поведінці підприємств та оцінити рівень їх адаптації до зовнішніх шоків [2]. У фінансово-економічному аспекті капітал аграрного підприємства доцільно розглядати як сукупність власних і залучених фінансових ресурсів, сформованих у процесі господарської діяльності та використаних для забезпечення безперервності виробництва, відтворення ресурсного потенціалу й реалізації стратегічних цілей розвитку [6, 8]. Саме структура капіталу визначає рівень фінансової автономії підприємства, його залежність від зовнішніх джерел фінансування та здатність протистояти

впливу несприятливих економічних чинників [3]. У цьому контексті аналіз пасиву балансу дозволяє не лише кількісно оцінити обсяги сформованого капіталу, а й виявити особливості фінансової поведінки аграрних підприємств в умовах нестабільності. В таблиці 1 проаналізовано динаміку джерел формування капіталу сільськогосподарських підприємств.

Дані табл. 1 свідчать про загальну тенденцію зростання обсягів капіталу аграрних підприємств України у 2019–2023 рр. Сукупна величина пасивів за досліджуваний період збільшилася майже в 1,5 разів, що формально відображає розширення фінансової бази функціонування підприємств. Водночас таке зростання відбувалося в умовах різкого погіршення зовнішнього середовища, що зумовлює необхідність більш глибокого аналізу структури джерел фінансування.

Ключовою особливістю аналізованого періоду є випереджальне зростання власного капіталу порівняно з позиковими ресурсами. Частка власних джерел у структурі пасивів послідовно збільшувалася, що свідчить про орієнтацію аграрних підприємств на внутрішні механізми фінансового забезпечення в умовах обмеженого доступу до зовнішнього фінансування та підвищених кредитних ризиків.

Деталізація структури власного капіталу аграрних підприємств, наведена в табл. 2, дозволяє глибше оцінити характер змін у процесі його формування. Упродовж 2019–2023 рр. зростання власного капіталу відбувалося переважно за рахунок накопичення нерозподіленого прибутку, який залишається домінуючим елементом у його структурі. Це свід-

Таблиця 1

**Динаміка джерел формування капіталу сільськогосподарських підприємств України у 2019–2023 рр., млн грн**

| Показники                                 | Роки      |           |           |           |           |
|---|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|
|   | 2019      | 2020      | 2021      | 2022      | 2023      |
| Власний капітал                           | 519132,3  | 608199,3  | 791088,0  | 805376,1  | 869684,2  |
| Довгострокові зобов'язання і забезпечення | 92559,4   | 76454,1   | 86249,0   | 98598,6   | 104601,6  |
| Поточні зобов'язання і забезпечення       | 408857,6  | 436087,3  | 454628,6  | 524528,6  | 539288,0  |
| Всього                                    | 1020604,5 | 1120817,6 | 1332022,8 | 1428561,0 | 1513615,8 |

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [11]

Таблиця 2

**Динаміка величини власного капіталу аграрних підприємств України у 2019–2023 рр., млн грн**

| Показники                                | Роки     |          |          |          |          |
|--|----------|----------|----------|----------|----------|
|  | 2019     | 2020     | 2021     | 2022     | 2023     |
| Власний капітал, в т.ч.:                 | 519132,3 | 608199,3 | 791088,0 | 805376,1 | 869684,2 |
| зареєстрований капітал                   | 53830,2  | 58866,8  | 61438,5  | 61974,9  | 67421,0  |
| капітал у дооцінках і додатковий капітал | 57003,1  | 57354,7  | 59224,7  | 61142,1  | 65089,1  |
| резервний капітал та інші резерви        | 34417,0  | 36087,2  | 37443,5  | 38841,1  | 40795,6  |
| нерозподілений прибуток                  | 376908,3 | 458393,5 | 635294,4 | 646334,1 | 698998,7 |
| неоплачений і вилучений капітал          | 3025,8   | 2502,9   | 2313,2   | 2916,1   | 2620,1   |

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [11]

чить про прагнення підприємств зберігати фінансові результати в межах господарського обороту, спрямовуючи їх на підтримку виробничої діяльності та часткову компенсацію інвестиційних обмежень.

Позитивною тенденцією є поступове збільшення зареєстрованого та додаткового капіталу, що відображає певну стабілізацію інституційних засад функціонування аграрних підприємств. Разом із тим зростання резервного капіталу має помірний характер, що може вказувати на обмежені можливості формування фінансових буферів у період підвищеної невизначеності.

Особливу увагу заслуговує зменшення обсягів неоплаченого та вилученого капіталу, що свідчить про поступове зниження внутрішніх дисбалансів у структурі власних джерел фінансування. Водночас концентрація зростання капіталу переважно в нерозподіленому прибутку підвищує залежність фінансової стійкості аграрних підприємств від результатів операційної діяльності, які в умовах війни залишаються вразливими до зовнішніх ризиків.

Виявлені структурні зрушення у формуванні власного капіталу свідчать про зміну підходів аграрних підприємств до управління фінансовими ресурсами в умовах підвищеної невизначеності. Домінування нерозподіленого прибутку як основного джерела приросту власного капіталу зумовлює необхідність переорієнтації фінансової політики підприємств у напрямі поєднання завдань поточної фінансової стійкості з цілями довгострокового розвитку [10]. Управління власним капіталом у цих умовах має бути спрямоване не лише на його збереження, а й на підвищення ефективності використання через оптимізацію структури резервів, інвестиційні рішення та збалансування співвідношення між внутрішніми й зовнішніми джерелами фінансування [1, 4].

Загалом результати аналізу свідчать, що у 2019–2023 рр. в аграрних підприємствах України сформувалася тенденція до посилення ролі власного капіталу як базового джерела фінансування. Така модель дозволяє частково зменшити фінансові ризики, пов'язані з кредитною залежністю, однак водночас обмежує можливості прискореного оновлення основних засобів і масштабування виробництва.

У післявоєнний період це актуалізує потребу пошуку збалансованих механізмів поєднання внутрішніх і зовнішніх джерел формування капіталу з урахуванням специфіки аграрних підприємств та умов відновлення економіки.

**Висновки.** Проведене дослідження засвідчило, що у 2019–2023 рр. формування капіталу в аграрних підприємствах України відбувалося в умовах зростаючої економічної нестабільності та посилення фінансових обмежень, що зумовило трансформацію підходів до структури джерел фінансування. Незважаючи на ускладнення зовнішнього середовища, аграрні підприємства продемонстрували здатність адаптувати фінансову модель до кризових умов, що відобразилося у зростанні сукупного обсягу капіталу.

Визначальною тенденцією аналізованого періоду стало випереджальне збільшення власного капіталу порівняно з позиковими ресурсами, що свідчить про орієнтацію підприємств на внутрішні механізми фінансового забезпечення в умовах обмеженого доступу до зовнішнього фінансування та підвищених кредитних ризиків. Основним джерелом зростання власного капіталу залишалось накопичення нерозподіленого прибутку, який відіграє ключову роль у підтриманні виробничої діяльності та забезпеченні фінансової автономії аграрних підприємств. Аналіз структури зобов'язань показав, що залучення довгострокових ресурсів має стриманий характер, тоді як зростання поточних зобов'язань відображає напруженість фінансових потоків і обмежені можливості інвестиційного фінансування. За таких умов сформована модель капіталу дозволяє підтримувати поточну діяльність, однак звужує потенціал прискореного оновлення основних засобів і розширення виробництва.

Загалом результати дослідження свідчать, що у сучасних умовах власний капітал виконує роль базового елемента фінансової стійкості аграрних підприємств України. У післявоєнний період це актуалізує потребу формування більш збалансованої структури капіталу, яка поєднуватиме фінансову автономію з можливістю залучення довгострокових інвестиційних ресурсів для відновлення та розвитку виробничого потенціалу.

#### Список літератури:

1. Беренда Н. І., Редзюк Т. О., Ворона К. В. Управління структурою капіталу підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 19. Ч. 1. С. 14–18.
2. Гайбура Ю. А. Концептуальні засади формування фінансових ресурсів підприємств за сучасних умов. Агросвіт. 2020. № 6. С. 14–21.
3. Грешко Р. І., Харабара В. М. Капітал підприємства та фактори, які визначають його структуру. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 4. С. 92–98.
4. Гудзь О. Є., Стецюк П. А. Концептуальні засади формування системи управління фінансовими ресурсами підприємств. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2021. № 1 (32). С. 330–340.

5. Давиденко Н.М. Капіталізація в контексті фінансової стабільності та конкурентоспроможності підприємств. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Полтава. 2016. № 1 (73). С. 9–15.
6. Давиденко Н.М. Концептуальні підходи до капіталізації підприємств. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету ім. Лесі України. 2016. № 1 (5). С. 62–67.
7. Давиденко Н.М. Стратегія забезпечення фінансової стійкості підприємств в умовах сучасних викликів та загроз. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». 2016. Вип. 1 (47). Т. 1. С. 350–353.
8. Давиденко Н.М., Кульбач Ю.О. Теоретичні аспекти сутності вартості підприємства. Український журнал прикладної економіки. 2017. Том 2. Вип.2. С. 32–38.
9. Ковальчук Н. Джерела формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств України в умовах війни. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. 2024. Вип. 1 (93). С. 192–204.
10. Недільська Л. В. Капіталізація сільськогосподарських підприємств як рушій сільського розвитку. Наукові горизонти. 2019. № 4 (77). С. 50–57.
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
12. Погріщук Г. Б., Волощук Р. Є. Власний капітал підприємства: сутність і особливості формування в Україні. Економіка та держава. 2020. № 7. С. 16–23.

### References:

1. Berenda N. I., Redziuk T. O., Vorona K. V. (2018). Upravlinnia strukturoiu kapitalu pidpriemstva [Managing the capital structure of an enterprise]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University, Vol. 19, part 1, pp. 14–18.
2. Haybura Yu. A. (2020). Kontseptualni zasady formuvannia finansovykh resursiv pidpriemstv za suchasnykh umov [Conceptual foundations for the formation of financial resources of enterprises under modern conditions]. Ahrosvit – Agroworld, Vol. 6, pp. 14–21.
3. Hreshko R. I., Kharabara V. M. (2024). Kapital pidpriemstva ta faktory, yaki vyznachaiut yoho strukturu [Enterprise capital and factors determining its structure]. Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience, Vol. 4, pp. 92–98.
4. Gudz O. E., Stetsyuk P. A. (2021). Kontseptualni zasady formuvannia systemy upravlinnia finansovymy resursamy pidpriemstv [Conceptual foundations for the formation of a financial resource management system for enterprises]. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, Vol. 1 (32), pp. 330–340.
5. Davydenko N. M. (2016) Kapitalizatsiia v konteksti finansovoi stabilnosti ta konkurentospromozhnosti pidpriemstv [Capitalization in the context of financial stability and competitiveness of enterprises]. Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli – Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade, vol. 1 (73). pp. 9–15.
6. Davydenko N. M. (2016) Kontseptualni pidkhody do kapitalizatsii pidpriemstv [Conceptual approaches to enterprise capitalization]. Ekonomichniy chasopys Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainy – Economic Journal of the Lesia Ukrainy Eastern European National University, vol. (5). pp. 62–67.
7. Davydenko N. M. (2016). Stratehiia zabezpechennia finansovoi stiičnosti pidpriemstv v umovakh suchasnykh vyklykiv ta zahroz [Strategy for ensuring financial stability of enterprises in the face of modern challenges and threats]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii «Ekononika» - Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series “Economics”, Vol. 1(47), pp. 350–353.
8. Davydenko N.M., Kulbach Yu.O. (2017). Teoretychni aspekty sutnosti vartosti pidpriemstva [Theoretical aspects of the essence of enterprise value]. Ukrainyskiy zhurnal prykladnoi ekonomiky – Ukrainian Journal of Applied Economics, vol. 2. Issue 2. pp. 32–38.
9. Kovalchuk N. (2024). Dzherela formuvannia finansovykh resursiv silskohospodarskykh pidpriemstv Ukrainy v umovakh viiny [Sources of financial resources for Ukrainian agricultural enterprises in wartime]. Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu – Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute, Vol. 1 (93), pp. 192–204.
10. Nedilska L. V. (2019). Kapitalizatsiia silskohospodarskykh pidpriemstv yak rushii silskoho rozvytku [Capitalization of agricultural enterprises as a driver of rural development]. Naukovi horyzonty – Scientific horizons, Vol. 4 (77), pp. 50–57.
11. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>
12. Pogrichuk G. B., Voloshchuk R. E. (2020). Vlasnyi kapital pidpriemstva: sutnist i osoblyvosti formuvannia v Ukraini [Enterprise equity capital: essence and peculiarities of formation in Ukraine]. Ekonomika ta derzhava – Economy and the state, Vol. 7, pp. 16–23.

*Дата надходження статті: 16.01.2026*

*Дата прийняття статті: 06.02.2026*

*Дата публікації статті: 25.02.2026*